

תורת יְרוּשָׁלַיִם

כתב עת לתורה ולתעודה

אלול תשע"ב גיליון 27

דבר המערכת

טהרה, כפרה, שיבה, חידוש, אלו הם מושגים שנאמרים תמיד בהקשר של קדם חגי תשרי, מתארים את אותם התהליכים המחזירים את האדם לנקודת המוצא, לשוב אל מקורותיו, אל בגדיו הנקיים אשר היו מכבר. עומד היהודי ומחפש להתנקות מלכלוכה של השנה ולהתחיל, שוב, נקי וטהור אל עבר שנה אשר בה כפי הנראה שוב יתלכלך ושוב יצפה אל עבר אותה התנקות מטהרת, וחוזר חלילה.

האם מעגל זה קבוע בחיינו? האם נועדנו לאותה מחזוריות אשר הולכת ונהית משעממת וצפויה ככל שמתקדמות שנותינו?

כמדומני שהתשובה לכך תלויה בבחירתו של האדם. יכול האדם לחיות במחזוריות, לשקוט על שמריו, לשרוד ולשמר את מקומו הרוחני - נפשי ככל יכולתו, לעבור ולדלג סביב מהמורות השנה כדי שיוכל להגיע ל"קו הסיום" עם כמה שפחות פצעים וחבורות. ואם חלילה נפל, על כך יכפר ה' הטוב בראשיתה של השנה, וישוב הוא לאותה נקודה בה היה זה מכבר, לקראת מערכת חדשה של התמודדות.

אך יש אשר אינו רואה את חיינו כמעגלים אלא כקו, כהתפתחות, אין יום אחד דומה לחברו, הוא שועט קדימה לעבר מטרות חדשות, יעדים חדשים, אין דאגתו נתונה על שרידות לשמה, כי אם כיצד יצליח להגיע אל היעד, יעד אשר לא היה בו מעולם. המציאות מבחינתו אינה חוזרת על עצמה, כיוון שכל פעם הוא פוגש אותה כשהוא במקום אחר. אף הוא נזהר מאותם המכשולים אשר נמצאים בדרכו, ואף הוא נופל ונפגע לעיתים, ואולי עיתים דחופות יותר מרעהו, שכיוון שאין דעתו נתונה להם, אלא למטרתו, מתקשה הוא יותר לשים אל ליבו לאבן נגף קטנה זו או אחרת, ועל כן יפול ויפצע, יתעייף ויכאב, וזקוק הוא לדחיפה חדשה, להתחדשות הכוחות, לחבישת הפצעים, לנקיון אשר יוריד מעליו משא הלכלוך אשר מפריע לו בדרכו ובדהרתו קדימה.

השיבה אצל אדם זה אינה אל מקומו אשר בתחילה, אלא שיבה אל כוחותיו, אל יכולותיו להמשיך ולחתור אל מול זרמי הרוחות הבאים להסית אותו מרצונו ולהחטיאו ממטרתו.

*

*

*

גם אנו מבקשים במסגרת זו להתחדש, לשוב ולנער כוחות בדרך אשר אנו הולכים בה זה מכבר.

זאת נעשה אי"ה ע"י שינוי בצורתו של העלון ותכנון החל מהגליון הבא.

ציבור הקוראים מוזמן לשלוח מאמרים, תגובות ומכתבים למערכת ללא הגבלת נושא אשר יפורסמו בעז"ה במדור פתוח שייועד לכך.

ונזכה לחדש ימינו כקדם, התחדשות הכוחות, התחדשות היכולת, ובעיקר התחדשות הרצון והשאיפה.

שנה טובה!

דורש ציון

מתורתו של הרב דוד לוי

ואותי יום יום
תדרשון

2

אנטיגנוס איש סוכו
היו לו שני תלמידים

3

כי יבא אלי העם
לדרש א'

5

דרשות חז"ל

אין אדם דן גזרה
שווה מעצמו

6

לא תצומו כיום להשמייע במרום קולכם. הכזה יהיה יום צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו, הלכך כאגמן ראשו ושק ואפר יציע, הלזה תקרא צום ויום רצון לה".

אלא ודאי שמונח בעצם דרישת הריצוי פגמים אלו. שעצם הגישה יוצרת את השיבוש.

אין ספק שכל גישתו של האדם אינה בנויה אלא לפי תפיסתו. התפיסה הראשונה של האדם ביחס לריצוי היא הכניעה, כלומר מי שמבקש לרצות חבירו וכש"כ אדון ומלך, צריך הוא לכופ ראשו וליכנע לפניו, "יום ענות נפשו, הלכך כאגמן ראשו ושק ואפר יציע". אך מעבר למה שהוא עצמו נכנע לפניו, כדי להראות עצם קנאותו לכבודו של אדון זה צריך הוא להכניע כל שמתחצף ומרים ראשו, "הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרופ רשע".

כמו"כ מה ש"קרבת א' יחפצון", אף הוא ע"ד הנ"ל, חיפוש רצון מאת ה', להיות "מקורב למלכות" והתוצאה מכך היא שככל שמקורב למלכות מרגיש שיש לו זכויות יותר, רואה את עצמו נעלה על אחרים בכך. "הלוא זה צום אבחרהו פתח חרצבות רשע התר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל מוטה תנתקו הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם".

ומטבע האדם כאשר רוצה לרצות חבירו מקריב את היותר יקר וחשוב לו, שהוא מורה על עוצם ועומק רצונו לרצות אותו.

והדבר תלוי במה שיקר לו, לנותן, ופחות מה שיקר וחשוב למקבל, כיון שמטרתו לגלות רצונו של הנותן לרצות אותו.

ולזה נמצא שמקריב עצביו, את היקר לו, הגם שהוא מאוס בעיניו ית'.

נמצא ג' פגמים אלו:

א. מה שנוהג בניגוד לרצונו ית'.

ב. מה שפוגע באחרים.

ג. מה שמקריב לו דוקא מה ששנוי עליו ית'. כולם נובעים ממה שדורש לרצותו, ואינו דורש לדעת מהו רצונו ממנו.

"קרא בגרון אל תחשך כשופר הרם קולך והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון כגוי אשר צדקה עשה ומשפט א' לא עזב ישאלוני משפטי צדק קרבת א' יחפצון" (ישעיה נח, א-ב).

ותרגומו "וקדמי יום יום אולפן תבעין כאילו למדע אורחן דתקנן קדמי צבן, כעמא דזכו עבד ומבי א' לא אתרחיק, שאלין מן קדמי דין וקשוט כאלו לאתקרבא לדחלתא דה' צבן".

הרי שהציבור, העם, דורשי ה', מבקשי דעת דרכיו, מבקשים קרבת א', ואעפ"כ צדקה לא עשה ומשפט א' עזב.

והוא דבר פלא, אם הם דורשי ה' ומבקשים קרבתו ושואלים דרכיו, איך באמת הם כל כך רחוקים מדרכיו. איך יתכן לדורש ה', לחפץ לדעת דרכיו, לשאול משפטי צדק, לחפץ קרבת א', ואעפ"כ לעזוב דרכיו.

תשובת הנביא היא "הן ביום צמכם תמצאו חפץ וכל עצביכם תנגשו" ותרגם יונתן "נביא אמר להון הא ביום תעניתכון אתון תבעין צרכיכון וכל תקלתכון אתון מקרבינ".

מנה שני שיבושים:

א. אינכם באמת דורשי צדק ומבקשי ה', אלא תובעי צרכיכם.

ב. דוקא את כל המקולקל אתם מגישים לה' כסיבה להצילכם.

אמר שאין מטרת דרישת ה' אלא דרישת צרכיהם, ונוסף על כך הם רואים את המקולקל כחלק מדרישת ה'.

כלומר שאין דורשין את ה', אלא דורשים מה'. אין מטרתם לדעת דרכיו והדרך לילך בה, אלא מטרתם לדעת את הדרך להשיג רצונו, להשיג תמיכתו ועזרתו.

אך צ"ע, הגם שגישתם משובשת, אך סו"ס הדרך להפיק רצון ה' היא עשיית רצונו. אפילו אם אין נכון להיות דורש כן ואין זה באמת דרישת ה', לכאורה התוצאה, התכלית, היא אחת. וא"כ איך נוצר מצב שאינם עושים רצונו. יתר על כן, מגישים לו את המקולקל כסיבה לרצותו. "הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרופ רשע,

אנטיגנוס איש סוכו היו לו שני תלמידים

והנכון, הגם שיש בדבר סבל, מועיל הוא לחזק את המוסרי ע"מ שיעשה אדם מוסרי ושלם, שיהיה בעל מעלה. ואפילו שסובל בעולם הזה, יש עולם אחר שם יקבל שכר על מוסריותו, יש תחיית המתים שיבא לידי ביטוי ערכו, א"כ היתה ותועלת ותמורה לעבודה זו.

אך כאשר אמרו שלא יהיה עובד ע"מ לקבל פרס, שאין לבקש כל ריווח ותועלת, הבינו שמשמעות הדברים שאין באמת כל ערך ותועלת במעשיהם, שאין אלו אלא שגיונות בלא תועלת וערך, "אילו היו יודעין אבותינו שיש עולם אחר ויש תחיית המתים לא היו אומרים כך". סברו שאמר כן שלא יהיו כעובדי ע"ז שמבטיחים הבטחות שלא ניתן לבחון ולבדוק אותם של שכר בעולם הבא ע"מ לשכנע את האנשים לעשות כדבריהם, ואבותינו לא רצו לשקר ע"כ אמרו שיש לעבוד שלא ע"מ לקבל פרס.

כי לו היו יודעים שיש פרס ושכר למעשיהם ודאי שהיו אומרים שיש לעבוד לצורך זה ע"מ לעודד את האנשים ולבאר להם חשיבות וערך המעשים.

"צדוקים אומרים מסורת ביד פרושים שאין מצערין עצמם בעולם הזה ובעוה"ב אין להם כלום".

ובאמת הדבר צריך עיון, למה יצער עצמו ללא תמורה. יתר על כן מצוי רבות בתורה ובנביאים שאם יעשו מצוות ה' יהיה טוב, ואם לא יעשו יהיה רע. הרי שיש תמורה. וכבר אמרו "אזהרות ועונשין נקריין ומתרגמין, פשיטא. מהו דתימא ניוחש דלמא אתו למעבד מיראה קמ"ל" (מגילה כה:).

אלא שיש כאן בלבול גדול בסיבה ומסובב, במעשה ובתמורה.

והוא שכבר הזכרנו בעבר שסיבת חיובינו במצוות הוא משום היותנו עם ה', ואלו נמוסיהן של לגיונו של מלך. וזה שורש כל האזהרות והעונשים האמורים, שאם אנו נוהגים כעם ה', כלגיונו של מלך הוא שוכן בתוכנו ודרכנו צלחה כיון שכן הוא הראוי והנכון שיהיה לעם ה'. ואם חלילה אין נוהגים כראוי לעם ה', יש להביע מורת רוח ואפילו לסלק שמו, חלילה, מעלינו, שאיננו מיצגים אותו כראוי, כביכול.

נמצא כי הנהגתנו היא שלא ע"מ לרצות, ולהשיג איזה תועלת בזה או בבא, אלא משום שאנו עם ה' וכך ראוי לנהוג עם ה'.

וא"כ כל הנהגתנו היא תוצאה מקבלתנו עלינו להיות עם ה', כביכול נציגו בעולם. וזוהי התמורה, שכרינו בעצם מה שאנו עמו ושמנו נקרא עלינו בזה ובבא. "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

(וענין עולם הבא ותחיית המתים הוא נושא לדיון בפני עצמו).

ויש להוסיף עוד, שלכאורה יש לתמוה לפי מה שמסיים אנטיגנוס "כדי שיהי שכרכם כפול לעתיד לבא". והוא לכאורה סותר את מה שאמר בתחילה שיהיו משמשים שלא ע"מ לקבל פרס.

ועוד שא"כ אין אמרו צדוק ובייתוס שאומרים שאין עולם אחר ואין תחיית המתים לדעת אנטיגנוס, הרי מפורש שיש.

"אנטיגנוס איש סוכו קיבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר, אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב, על מנת לקבל פרס, אלא הווי כעבדים המשמשים את הרב, על מנת שלא לקבל פרס; ויהי מורא שמיים עליכם" (אבות א,ב).

"אנטיגנוס איש סוכו היו לו שני תלמידים שהיו שוויין בדבריו, והיו שוויים לתלמידים, ותלמידים לתלמידיהם. עמדו ודקדקו אחריהן, ואמרו: מה ראו אבותינו לומר דבר זה, אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית, אלא, אילו היו יודעין אבותינו שיש עולם אחר, ויש תחיית המתים, לא היו אומרים כך. עמדו ופירשו מן התורה, ונפרצו מהם שתי פרצות: צדוקין ובייתוסין. צדוקים על שום צדוק, בייתוסין על שום ביתוס. והיו משתמשים בכלי כסף וכלי זהב כל ימיהם, שלא היתה דעתן גסה עליהם. אלא צדוקים אומרים, מסורת הוא ביד פרושים שהן מצערין עצמן בעולם הזה, ובעולם הבא אין להם כלום" (אבות דרבי נתן ה,ב).

אנטיגנוס בא לתקן פגם שדברנו עליו, שלא תהיה מטרת העבודה הריצוי והשגת התועלת אלא עשיית רצונו.

ומכלל הדבר הוא שאין לחפש את התועלת במעשיו, הריח שיוכל להשיג מהם, אלא הרצוי והנכון ע"פ רצונו ית'.

ולפי זה יתכן שמעשיו יש בהם פגיעה בו, ועושה דבר שאינו מועיל, כי הוא הנכון.

וזוהי הנהגה המנוגדת לעצם טבע העולם שבנוי על חיפוש המועיל, בין שהוא ברמה החומרית ובין שהוא ברמה המוסרית או הנפשית. אבל התעלמות מהמועיל היא נגד כל הנהגת הבריאה.

ועל כן אמרו תלמידיו שדקדקו אחריהן "מה ראו אבותינו דבר זה, אפשר יעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית, אלא אילו היו יודעין אבותינו שיש עולם אחר ויש תחיית המתים לא היו אומרים כך".

והוא תמוה שכן באבות דרבי נתן (שם) מסיים בה דברי אנטיגנוס "כדי שיהיה שכרכם כפול לעתיד לבא", הרי אמר שיהיה להם שכר בכך.

ועוד היכן מונח בדברים אלו שאין עולם אחר ואין תחיית המתים, אדרבה היא הנותנת, כיון שאין שכר בעולם הזה, יש לעתיד לבא.

רק שכאשר הם דקדקו בדברים גילו שיש כאן מימד יותר עמוק מחסרון התועלת, הוא חסרון התמורה. שאחד מהמושגים הבסיסיים בתפיסה האנושית הוא הסיבה והמסובב, הפעולה והתוצאה. שכל מסובב יש לו סיבה, שכל פעולה יש לה תמורה. כך מי שפועל, שעושה מלאכה, הוא ע"מ לקבל תמורה למעשיו.

ואפילו עבד שהוא משועבד כולו לרצון אדונו ופועל ע"פ רצונו בלי לבקש תמורה למעשה זה, הוא משום שעצם מה ששעבד את רצונו הוא כדי שיהיה אדונו דואג לו (ואפילו למ"ד שיוכל לומר לו עשה עמי ואיני זנך (גיטין יב. וש"מ) שזה תלוי בגדר ההסכם ביניהם אבל לא במהותו ראה רמב"ם פ"ט מעבדים ה"ז ואכמ"ל). וכך היא הנהגתו של עולם.

אם כן, לו היו אומרים שיש לנהוג כן כי הוא המוסרי

ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום" (דברים ד, ו-ח). וודאי שאין הנהגתו ית' של ריצוי, כאמור, ואדרבה כנגד זה גופא יצא אנטיגנוס.

רק מה שאמר ששכרם כפול הוא דווקא משום שהחוקים והמשפטים הם צדיקים, וא"כ יש לנו עצם שכר המעשים האלו והנהגה הזו אשר היא הראויה והנכונה לאדם, המישרים ועושים אדם שלם.

ועוד יש שכר מה ששם ה' נקרא עלינו בהנהגתנו כעם ה', ראויים שיקרא שמו עליו.

"כי מי גוי גדול אשר לו א' קרבים אליו כה' א' בכל קראנו אליו.

ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום".

אלא שמה שאמר ששכרם כפול הוא תמוה, איך יקבל אדם שכר כפול תמורת מעשיו, הרי תמורה אינה כפולה. א"כ סברו הם שבעל כרחו אין זה שכר בדרך תמורה, אלא הוא כדרך אדון המחלק הטבות למי שחפץ. כלומר שאין הנהגת הא' הנהגה של תמורה, אלא של חנופה וריצוי. וא"כ אין כל הבטחה לעוה"ב ותחיית המתים, הכל הוא לפי גחמה ורצון של הא', כשם שעצם המעשים הם, לשיטתם הנהגה בלא טעם וערך.

וטעו בזה בשנים, כי אין ספק שלא ציווה על מעשים שהם בלא טעם וערך, אלא כהנהגה הראויה לעם ה', היא ההנהגה היותר ישרה וראויה שמהווה דוגמא לעולם כולו להנהגה א', הנהגה הרצויה והמבוקשת. שהוא הטוב והראוי לאדם, "ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה כי מי גוי גדול אשר לו א' קרבים אליו כיהוה א' בכל קראנו אליו,

"ויתפרש עוד באופן זה כי פרס נקרא בן או עבד המקבל מאכל מאביו או רבו ומוליכו לביתו או אוכלו שם בפני עצמו כמו בעירובין (ע"ג ע"א) בן המקבל פרס מאביו ועבד מרבו והנה התורה נתונה לנו לעבדה ולשמרה אבל עבודה זו שררה ואדנות היא וכמ"ש הכתוב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ר"ל משרתים כי כהן הוא לשון שירות (כמ"ש) (שמואל א ב) ספחני נא אל אחת הכהונות) רצה לומר תשרתני שירות שהיא מלוכה ושררה אמיתית. וכי עבד המשרת את המלך הוא הגדול מכל השרים (וכמאחז"ל שבועות (דף ז' ע"ב) עבד מלך כמלך) ואנחנו מודים ומשבחים על כל מצוה אשר קדשנו במצותיו וצונו וכמ"ש בזוה"ק שהוא מבני היכלא דמלכא ובפרט העוסקים בתורה לשמרה ולעשותה אשר מכל דיבור עושים עטרה ולבוש למלך ה' צבאות כביכול ויזכה להיות מבני היכלא דמלכא וידוע כי במלכותא דארעא האוכלים בשולחן המלך היא המדריגה הגדולה..."

(רוח חיים של ר' חיים וולוז'ין - אבות א, ג)

כי יבא אלי העם לדרוש א'

הרי שראתה התורה כעיקר חשוב בהנהגה, חיזוק דרישת א' ולא זולתו. וכן אחר מעשה העגל "ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה" (שמות לג, ז).

(וזה החיסרון שראו חכמים בסיבת החורבן "שלא בירכו בתורה תחילה" (נדרים פא). שהוא עזיבת התורה, שאין בו דרישת א' "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" אלא רק התועלת "אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו").

אך יש לעיין היאך נקיים בנו דרישת א' בלימודינו, ולא ניפול לאלו.

כבר הזכרנו שחיפוש התועלת, בין שיהיה פתרון סכסוך, תירוץ קושיה, התרת ספק, או ישוב סתירה. ובין שיהיה תוספת ידיעה, רעיון או הלכה, אינה דרישת א'. דרישת א' הוא חיפוש ההנהגה הראויה לעם ה', למי שבניו של מקום.

ואצ"ל שהלימוד שהוא לצורך הרבות שכרו, לטהרו ולקדשו, לעדנו ולהעלותו, על אף שוודאי יש תועלת בלימוד כל אלו, אמנם כאשר זה מטרתו, אין זה דרישת א'.

דרישת א' היא לדעת המעשה אשר יעשון, והדרך אשר ילכו בה, את חוקי הא' ותורותיו.

דרישת הא' הוא דרישת הרצון הא', הטעמים וההבנה העומדים בשרש הדין, "מידי בקשישותא תליא מילותא, בטעמא תליא מילתא" (ב"ב קמג). "ירא את ה' בני ומלך עם שונים אל תתערב, אמר רבי יצחק אלו ששונים הלכות. פשיטא וכו'" (סוטה נב:).

ולזה מזהיר הנביא "דרשו את ה' בהמצאו, קראו בהיותו קרוב" (ישעיה נה, ו) שאז ניתן להיות דורש ה', מהמקום אשר בחר ה'.

שאם לא תתנהגו כן, סופכם שתהיו דורשי התועלת, ובזה תגיעו לשיבושים רבים, כי סופו של דבר חישובי תועלת של אדם לרוב נכשלים, ואילו דרך ה' לא כן "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה' כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבתי ממחשבתכם כי כאשר יד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח אשר שלחתי" (שם נה, ח-יא).

לפי המתבאר הדרישה הראויה היא לדרוש את ההנהגה שראתה הקב"ה כהנהגה הראויה לעם ה', זהו יסוד ובסיס כל הלימוד שלנו לדרוש א', לדרוש חוקיו ומשפטיו.

"וירא חתן משה את כל אשר הוא עשה לעם ויאמר מה הדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב ויאמר משה לחתני כי יבא אלי העם לדרוש א' כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעת את חקי הא' ואת תורתיו" (דברים יח, טז).

אמר משה שמה שבאים לפניו להישפט הוא דרישת א' ומה שמודיע חוקי הא' ואת תורותיו הוא התשובה לדרישת א'.

הרי שדרישת א' הא' לדעת חקי א' ותורתו, ולשפוט בין איש ובין רעהו.

משה אמר לחתנו, שכדי להכריע מחלוקת בין איש לרעהו, לא היו צריכים לבא אליו, דיני ממונות בשלשה, ואפילו ביחיד מומחה לרבים. אלא שאין מטרתם לפתור את הסכסוך, אלא לדרוש א'.

וכדי לדעת חקי הא' ואת תורותיו היו יכולים ללכת למי שמשה לימד אותם, שכן היה מלמד כל מה ששמע מאת ה'. אלא שבאו לדרוש א', ועל כן באו למשה שהוא המקור לדעת א'.

אין כאן חיפוש התועלת, לפתור הסכסוך, לתרץ את הסתירה, את הקושי, להעביר מידע, לאסוף ידע. אלא יש כאן דרישת א'.

איך באמת נבחן אם הדרישה, הלימוד, הוא דרישת א' או שהיא דרישת הריצוי ודרישת התועלת. אלא שכאן נבחן ע"י מען הדרישה, מאת משה - הוא דרישת הא', וכע"ז מצינו "כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבת בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר יהוה א' בו ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' ושמרת לעשות ככל אשר יורוך" (דברים יז, ח-י).

תלה הדבר במקום, "וקמת ועלית אל המקום וגו. ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא וגו." "מלמד שהמקום גורם" (סנהדרין יד:).

והוא תמוה, בשלמא משה הוא נביא ה' אשר פה אף פה ידבר בו, הוא מקור ויסוד כל התורה, שעל פיו ניתן. אך מה יש במקום שהוא מצות דרישת ה'.

אלא שהוא המקום אשר בחר ה' מכל שבטין לשכן שמו שם, הוא בית ה', שכאשר קם ועולה לשם הוא קם לדרוש מאת ה', דורש א' לא כפתרון לבעיה, ולא כמבקש מידע, אלא לדרוש ה'.

אין אדם דן גזרה שווה מעצמו

א. היקש - הוא סברא היקשית, כלומר השוואתית שהשווה דין זה לדין אחר - תמיד שדוחה שבת.

ב. קל וחומר - שהוא בדברים שאינם שווים, אך שהקל נכלל בחמור, ורוצה לטעון שיש ללמוד מתמיד בדרך זו, שאם אינו שווה אז התמיד נכלל בפסח.

ג. גזרה שווה - היא הוכחה בלשונית שניתן לראות משמעות של הביטוי "תמיד" מהנאמר בקורבן תמיד.

ועל זה אמרו, שעם טעון סברתי ניתן להתווכח, אבל עם הוכחה בלשונית לא ניתן להתווכח, וכל טעון שלא ניתן להפריך אינו טעון. עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות.

והראו שכן הוא מגז"ש של בגד עור שניתן להוכיח ממנו ע"י הוכחה בלשונית של גז"ש שנטמאים באופן דומה בשרץ ובמת, דבר שנוגד את המסורת. וזה שאמרו משיבין מק"ו ואין משיבין מגז"ש, שאין שייך להתווכח איתו ולהשיב עליו, וכנ"ל (וענין מפונה נדון בו בעז"ה בשעור הבא).

וע"כ שפיר יכול להביא גז"ש לקיים תלמודו, שלא ממנו למד אלא מראה אין שמה שהסיק מתלמודו הוא מעוגן בגז"ש, אבל אין מביאין לבטל תלמודו. כי לא ניתן לדון בו וכנ"ל.

וע"כ אמרו לו בני בתירא שמה שהבאת גז"ש לא הועיל כלום. ורק אחר שאמר שכך הוא מקובל משמיעה ואבטליון, אז יפה הוא הגז"ש להראות דין זה והיקש וק"ו מתבארים הכל יפה.

וכן עיקר טענתם, שמכל הנ"ל אין הוכחה, אבל כאשר בא הוא לבאר את המסורת יפה הוא, וע"ז מינו אותו עליהם כנשיא, שידע לבאר יפה את המסורת ולהראות איך היא מונחת יפה במקרא ובסברא.

והשתא יש לדון מה תועלת יש בגזרה שווה (ויתכן ששאר המידות לשיטת רש"י שאין לומד מעצמו) שהרי ללמוד ממנו אינו לומד.

ולומר שלכך נכתב ללמוד ממנו רק שאין יכול ללמוד את זה אלא ממסורת, זה אינו מסתבר דלמה יכתוב בצורה זו, שיכתוב בצורה ברורה ומפורשת.

אלא ודאי שענינה לומר שיש בביטוי זה משמעות הנדרשת ממנו, והיה ראוי להבינו מעצם הביטוי, רק שאנו משתמשים בגז"ש להבין ביטוי זה.

אך לפי האמת מי שידוע לקרא נכון, קורא בביטוי זה **במקום זה** את המשמעות הזו המתבארת לפי הגז"ש.

וענין זה יתבאר יותר בשעור הבא בעז"ה.

עכ"פ ברור שניתן להשתמש בגז"ש בשני אופנים.

א. כסמך וברור לאשר כבר מאומת אצלו בסברא, בלימוד ובמסורת.

ב. כדרך לפתוח לפניו הבנת המקרא אשר יבדוק אח"כ בסברא, בלימוד ובמסורת.

(ראה נדה יט: שיטת ר"מ שם)

"זו הלכה נעלמה מזקני בתירה, פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת ולא היו יודעין אם פסח דוחה את השבת אם לאו. אמרו, יש כאן בבלי אחד והלל שמו ששימש את שמעיה ואבטליון יודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו, איפשר שיש ממנו תוחלת.

שלחו וקראו לו, אמרו לו שמעת מימך כשחל ארבעה עשר להיות בשבת אם דוחה את השבת, אם לאו.

אמר להן וכי אין לנו אלא פסח אחד בלבד דוחה את השבת בכל שנה וכו'.

אמרו לו כבר אמרנו שיש ממך תוחלת, התחיל דורש להן מהיקש, ומקל וחומר, ומגזירה שוה וכו'.

אמרו לו כבר אמרנו אם יש תוחלת מבבלי, היקש שאמרת יש לו תשובה וכו', קל וחומר שאמרת יש לו תשובה וכו'.

גזירה שווה שאמרת, שאין אדם דן גזירה שווה מעצמו.

רבי יוסי בי ר' בון אמר בשם רבי אבא בר ממל, אם בא אדם לדין אחר גזירה שווה מעצמו עושה את השרץ מטמא באהל ואת המת מטמא בכעדשה, דו דרש בגד עור, בגד עור לגזירה שווה, כך אם יהיה השרץ בידו של אדם אפי' טובל במי שילוח או במי בראשית אין לו טהרה עולמית, השליכו מידו, מיד הוא טהור.

רבי יוסה בי ר' בון בשם רבי בא בר ממל אדם דן גזירה שווה לקיים תלמודו ואין אדם דן גזירה שווה לבטל תלמודו.

ר' יוסי בי רבי בון בשם ר' בא בר ממל אדם דן ק"ו לעצמו, ואין אדם דן גזירה שווה לעצמו, לפיכך משיבין מקל וחומר ואין משיבין מגזירה שווה אע"פ שהיה יושב ודורש להן כל היום לא קיבלו ממנו עד שאמר להן יבוא עלי, כך שמעתי משמיעה ואבטליון, כיון ששמעו ממנו כן עמדו ומינו אותו נשיא עליהן וכו'" (ירושלמי פסחים ו, א וכע"ז בבלי סו. עיי"ש:)

היקש שאמר כאן ר"ל לימוד סברא ולא מהיקש, כלומר אמרו מסברא, מק"ו, ומגז"ש.

את הסברא ואת הק"ו פרכו, ואת הגז"ש אמרו שאין ללמוד מעצמו.

וענין זה צריך באור מ"ש אלו שפרכו, וגז"ש דחו בכך. ועוד שאמרו שגז"ש אומרים לקיים תלמודו, וכאן כן היה,

שהוא אמר להם שכך מקובל לו מפי שמעיה ואבטליון, ולמה לא אמר כן.

ויש בכלל לתמוה שכל זמן שישב ודרש לא קיבלו אותו עליהן שהראה בזה כוחו, וכאשר אמר שכך מקובלני מינו אותו, וזה פלא שהרי שני גרדיים שדחו דברי גדולי עולם בעדותם נשארו גרדיים, ומה מעלה היה בכך שכך שמע מהם.

ובבבלי (שם סו:) כך אמרו "וכי מאחר דגמר גזירה שווה, קל וחומר למה לי אלא לדידהו קאמר להו, בשלמא גזירה שווה לא גמרתיה דאין אדם דן גזירה שווה מעצמו אלא קל וחומר דאדם דן מעצמו, איבעי לכו למידן, אמרו ליה קל וחומר פריכא הוא".

כלומר מטרת דרשתו של הלל היה להראות ולהוכיח להם דין זה מסברא, והוא השתמש בג' אופנים:

"כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם"

**אם יש לך רעיונות איכותיים הממתינים לפרסום
אתה מוזמן לשלחם אלינו:
toratyerushaliam@gmail.com**

**המערכת משאירה לעצמה את הזכות לפרסם ו/או לערוך את
המאמר כראות עיניה.**

תורת ירושלים - כתב עת לתורה ולתעודה
מאמרים: הרב דוד לוי, עריכה והערות: מיכאל נכטילר.
לתגובות והערות: נהר הירדן 7/3 רמת בית שמש. toratyerushaliam@gmail.com
לקבלת הגיליון בדואר או בדוא"ל: 050-6738195 - מיכאל

**תורת
ירושלים**